

Horndykker (*Podiceps auritus*) i Buskerud 2015

Torgrim Breiehagen & Per Furuseth

Februar 2016

Sammendrag

Denne rapporten fra Naturvernforbundet i Buskerud sammenfatter forekomsten av horndykker (*Podiceps auritus*) i Buskerud i 2015 med vekt på hekkeforekomsten. Fra november 2015 er arten **rødlistet i kategorien (VU-sårbar)** på den norske **rødlista** for arter (*Henriksen & Hilmo 2015*). Totalt ble det **funnet 4 hekkende par i Øvre Hallingdal i 2015**, 3 par på Golsfjellet, Gol og 1 par i Hemsedal (første hekkeregistering, men mislykket hekking). To av hekkelokalitetene var nye (Gol 7 og Hemsedal 1), men ingen hekkepar ble registrert i Ål kommune. Ungeproduksjonen i 2015 var på totalt **7 unger**. Hekkebestanden av horndykker i Øvre Hallingdal har i de siste årene ligget på omkring **4-5 par med litt ulik fordeling**. Hekketjernene i Hallingdal har i perioden **2012-2015** ligget i gjennomsnitt **794 moh.** og er relativt små tjern med mye sivvegetasjon. I 2015 ankom horndykkerne hekkeplassene relativt tidlig og synkront, tiltross for en kald vår, noe som de estimerte eggleggings- og klekketidspunktene viser.

Forside: Horndykker i Strandafjorden, Ål på vårtrekk 1.5.2015.
Foto: Per Furuseth

Forfattere:

Torgrim Breiehagen,
Breievegen 201, 3570 Ål.

E-post: tbreieha@online.no Tlf. 414 50 455 (m)

Per Furuseth,
Hovsvegen 154, 3577 Hovet.

E-post: p-furuse@online.no Tlf. 992 61 638 (m)

Rapporten er utarbeidet for Fylkesmannen i Buskerud i samarbeid med:

Naturvernforbundet i Buskerud,
Åssideveien 525, 3322 Fiskum.
Fylkessekretær: Per Ø. Klunderud
Tlf. 32 75 05 04, e-post: pedrokl@online.no

Forord: Denne rapporten sammenfatter forekomsten av horndykker (*Podiceps auritus*) i Buskerud i 2015 med vekt på registrering av hekkende fugl. I perioden 2012 -2014 ble det også foretatt en kartlegging av hekkebestanden i Buskerud (Breiehagen & Furuseth 2012, 2013 & 2015). Fylkesmannen i Buskerud har også i 2015 bevilget **kr. 5 000** til Naturvernforbundet i Buskerud for kartlegging av hekkeforekomsten av horndykker i fylket. Vi takker Fylkesmannen i Buskerud for økonomisk støtte til denne undersøkelsen.

INNHold

Sammendrag.....	2
Forord.....	3
1. Innledning.....	4
2. Metoder.....	4
3. Kartleggingssområdet.....	5
4. Resultater	5
4a. Vinterfunn i Buskerud.....	5
4b. Vårtrekk i Buskerud	5
4c. Hekkeresultater horndykker	6
4d. Beskrivelse av nye hekkelokaliteter.....	8
4e. Hekkefenologi for horndykker i Hallingdal.....	8
4f. Høsttrekk horndykker	9
4g. Trusler/tiltak.....	9
5. Diskusjon	9
6. Referanser	10

1. Innledning: Horndykker (*Podiceps auritus*) ble klassifisert som en truet art på den norske rødlista i 2006 (*Kålås m.fl. 2006*), men utelatt i rødlista for Norge i 2010 (*Kålås m.fl. 2010*). Direktoratet for naturforvaltning (DN) utarbeidet i 2009 også en «**Handlingsplan for horndykker**» (*DN rapport 2009-7*). I nov. 2015 ble horndykker tatt inn igjen på den nye **norske rødlista** i kategorien **VU (sårbar)** (*Henriksen & Hilmo 2015*). Dette pga. en betydelig bestandsnedgang i Troms, men med en stabil eller økende bestand i Sør-Norge. Siste nasjonale bestandsvurdering gjort av Norsk Ornitologisk Forening anslår bestanden i Norge til å være i **størrelsesorden 650-750 par** (*Shimmings & Øien 2015*). I Buskerud har hekkebestanden de siste fem årene ligget på **4-5 hekkende par** med ulik fordeling mellom Gol og Ål kommune (*Breiehagen & Furuseth 2015*).

2. Metoder: De viktigste registreringsmetodene for kartlegging av horndykker i Buskerud i 2015 har vært de samme som i perioden 2011-14:

- *Bruk av alle innlagte data fra «Artsobservasjoner for fugler» (AO).*
- *Vårsjekk: registreringer på vårtrekk eller ankomst hekke lokalitet.*
- **Registrering av hekking/hekkefenologi:** *dvs. observasjoner av reirbygging, reir, ruging og observasjon av unger som aldersbestemmes. Dato for rugende fugl er brukt når det er sannsynlig at ruging nettopp har startet. Observasjoner og aldersbestemmelse av unger i første del av juli har vist seg å være en god metode i Hallingdal, dette er mest nøyaktig første uken. Det er meget verdifullt å estimere alder på ungene (grov skala) for å få hekkefenologiske data fra kartleggingsområdet. Alder på ungene ble estimert i felt eller fra bilder og helst med de voksne som målestokk (bilder). For unger eldre enn 15 dager er estimatet mer usikkert. For utregning av **estimert eggleggingsdato** (fulllagt eggkull) er det benyttet en rugetid på **23 dager**.*
- **Sjekk av potensielle hekke lokaliteter** (*tjern av ulik størrelse*) i utvalgte områder i Hallingdal, for det meste tjern i bjørke- og seterregionen. Mange tjern ble sjekket på avstand med teleskop/kikkert, de fleste med negativt resultat.
- *Høsttrekk/vinterfunn (observasjoner/AO).*
- *Beskrivelse av nye hekke lokaliteter i 2015 (trusler, vurdering og tiltak). Eget ark til fylkesmannen i Buskerud (ikke med i rapporten).*

Figur 2. Horndykkerpar på vårtrekk i Strandafjorden, Ål 1.5.2015. Foto: Per Furuseth.

3. Kartleggingsområdet: Hekkeforekomsten av horndykker i Buskerud ligger i Øvre Hallingdal (Fig. 1, se også Breiehagen & Furuseth 2015). I hekkeperioden i 2015 har spesielt **potensielle** hekkelokaliteter i Øvre Hallingdal blitt sjekket. Trekkobservasjoner gjøres også på vår- og høsttrekk i hele Buskerud. Om høsten observeres horndykker mest i de store fjordene i Nedre Buskerud. Nytt i 2015 er vinterfunn av arten i Buskerud.

Figur 1: Buskerud fylke med kommuner: hekkende hornedykker er funnet i Øvre Hallingdal i kommunene: **Gol, Hemsedal, Ål og Hol.**

4. Resultater

4a. Vinterfunn i Buskerud: Nedre Buskerud. Det første vinterfunnet i Buskerud ble registrert i Nordfjorden: 1 ind. i perioden 13.1-28.2 (Eirik Kristoffersen). Ikke uventet, da 1-3 ind. ble observert på flere andre lokaliteter i perioden 20.9-31.12. 2015 (se AO).

4b. Vårtrekk i Buskerud: Nedre Buskerud. De første horndykkere i Buskerud på vårtrekk ble også dette året registrert i Nordfjorden med 2 ind. 18.4 (AO, flere observatører) og 2. ind. 29.4 (Vegard Bunes). Videre 4 ind. 28.4, Fiskumvannet, Øvre Eiker (Eirik Kristoffersen), 2 ind. 29.4 Nordfjorden (Vegard Bunes), 1 ind. 1.5 Karlsrudtangen Naturreservat, Nordfjorden (Kendt Myrmo), 2 ind. 2.5 Linesstranda, Lier (Jens Erik Nygård m.fl., AO), 1 ind. 3.5 Svarstadvika, Sælabom, Hole (Vegard Bunes) og 1 ind. 13.5 Akerøya Naturreservat, Nordfjorden (Marius von Glahn). Siste observasjon på vårtrekk: 1 ind. 22.5 Steinsvika, Steinsfjorden, Hole (Kendt Myrmo).

Hallingdal: Ål. De første horndykkerne dukket også i år opp i Strandafjorden med 1 par allerede 24.4 (Per Furuseth). Antallet økte jevnt de neste dagene (5 og 7 ind.) **med maks 9 ind. 1.5 i Strandafjorden, nedre** (Per Furuseth, AO: flere obs.). **Dette er rekordantall på vårtrekk.** Videre 7. ind. 2.5 (Per Furuseth) og 4 ind. 3.5 (Arild Gauteplass, Hege Kvarstein Gauteplass). Siste observasjon ble gjort i Strandafjorden, øvre med 1 ind. 7.5 (Wendy Slettemoen). **Hol:** 1 ind. 29.4 Veslefjorden (Trond Bølstad) og 1 ind. 3.5 Holsfjorden (Per Furuseth). **Hemsedal:** 1 ind. 7.5 Murmyrene (Vegard Finset Fjeldheim, Bent Fjeldheim).

Figur 2. Horndykkerpar på vårtrekk i Strandafjorden, Ål 1.5.2015. Foto: Per Furuseth.

Numedal: Første observasjon. 1 ind. 2.5 Soneren, Sigdal (Lennart Wam Hansson m.fl.)

Vurdering: Første vinterfunn i Nedre Buskerud. Dette må sees i bakgrunn av det økende antall horndykkere som ble observert høsten 2015 i Nedre Buskerud (Breiehagen & Furuseth 2015). Våren 2015 var relativt kald med mye snø i fjellet. De første ind. ble observert i Nedre Buskerud **18. april** og **6 dager senere** i Hallingdal (24.4). Interessant nok ble noen individer sett sent i mai i Nedre Buskerud også (sist 22.5). Gjennomsnittlig ankomstdato på vårtrekket i Buskerud er **24.4** (23 år) ifølge *Stueflotten (2012)*.

4c. Hekkeresultater horndykker: Totalt ble det registrert **4 hekkende** par i Øvre Hallingdal i 2015: 3 par på Golsfjellet og et mislykket hekkeforsøk i Hemsedal (Tab. 1 & 2). Ingen hekking ble registrert i Ål kommune. Totalt ble observert **7 unger** fordelt på 3 kull (**2.3 unger per par**, Tab. 1). Hekketjernene i Hallingdal i perioden 2012-2015 lå i gjennomsnitt **794 moh.** (336-958 moh.) (Tab. 2). I perioden 2012-2015 har hekkebestanden variert mellom **4-5 par** (Tabell 2). Golsfjellet har vært hovedhekkeområdet, men det skjedd forskyvning mot Ål kommune med unntak i 2015, da ingen par ble funnet hekkende her (Tab. 2). **To nye hekkelokaliteter ble funnet i 2015 (Gol 7 og Hemsedal 1, se Tab. 2).** Dette var første gang at horndykker er funnet hekkende i Hemsedal kommune.

Tabell 1. Hekkende horndykkerpar og antall unger observert i 2015 i Øvre Hallingdal.

Kommune	Hekkende par (reir)	Antall unger/kull	Unger/par
Gol:	3	7 (3 kull)	3,2 og 2
Hemsedal:	1*	*mislykket	Første hekkeforsøk
Totalt:	4	7 (3 kull)	Gj.snitt: 2.3

Tabell 2. Hekkende horndykkerpar på ulike lokaliteter i Hallingdal i perioden 2012-2015. Strek betyr at lokaliteten er sjekket i hekkeperioden.

Kommune	Lokalitet	moh.	2015	2014	2013	2012
Gol	G1:	845	1 par 21.5 (AO) 1 ind. 5.6 (AO)	—	1 par 20.5 (AO) 1 ad. 23.8 (AO)	1 par (1 unge)
Gol	G3:	855	1 par 21.5 (reir: rugende) (AO) 2 unger 15.7 (AO) ca. 27 dager	1 par (3 unger)	1 par (3 unger)	1 par (1 unge)
Gol	G4:	855	1 par 21.5 (AO)	—	1 par 20.5 (AO)	(1 par!)
Gol	G5:	797	1 par 21.5 (reir: rugende) (AO) 2 unger 1.8 (AO): ca. 40 dager	1 par (3 unger)	1 par (4 unger)	1 par (1 unge)
Gol	G6:	776	—	—	—	1 par (2 unger)
Gol	G7: ny lokalitet	830	1 par 21.5 (reir: rugende) (AO) 3 unger 15.7 (AO): ca. 27 dager			
Hemsedal	H1: ny lokalitet	895	1 par 26-31.5 (reir: rugende 27.5) (AO)*mislykket Sist sett 16.6 (AO)			
Ål	A2:	958	—	1 par (2 unger)	1 par (reir og 4 unger)	1 par (1 unge)
Ål	A3:	336	1 ind. 4-18.5 (uten make, ofte ropende, hannen!)	Par 1 (reir og 1 unge) Par 2 (reirbygging)	1 par (reir og 2 unger)	
Totalt: Hallingdal		Gj.snitt: 794	∑ 4 par 7 unger (3 par) 1 par (reir og ruging: mislykket)	∑ 4 par 9 unger 1 par (reirbygging)	∑ 4 par 13 unger	∑ 5 par 6 unger (4 par) 1 par mislykket

4d. Nye hekkelokaliteter i Hallingdal – kort beskrivelse

Hemsedal (H1) (895 moh): Relativt stort langstrakt vann med en stor innsnevret sivbevakst bukt mot myrområdene mot nordvest godt egnet for horndykker. Det vokser subalpin bjørkeskog på sørsiden av elva og noe dyrket mark og bebygde stølsvoller på begge sider. Ørret og ørekyte i vannet, horndykkeren sett spise fisk (*Olav Huso pers. medd.*).

Observasjoner: 1 ind. 25.5 og 1 par 26.5 (*Olav Huso*), rugende på reir 27-31.5 (2 reir bygd) (*Bent Fjeldheim, Magnhild Fjeldheim*) og 1 ind. næringsøkende 16.6 (mislykket hekking) (*Bent Fjeldheim*).

Trusler: Ingen konkrete registrert. Predasjon fra kråkefugl og mink mulig. Fiskeaktivitet i vannet kan også være negativt, men dette må undersøkes nærmere.

Gol (G7) (830 moh): Lite sivbevakst myrtjern like ved et hytteområde (100-150 m). Omgitt av myrer og litt subalpin bjørkeskog,

Observasjoner: Rugende (reir funnet - 2 ind.) 21.5 (*Per Furuseth*) og paret matet 3 unger 15.7, ca. 27 dager (*Torgrim Breiehagen*).

Trusler: Ingen konkrete registrert. Predasjon fra kråkefugl og mink mulig. Neppe fiskeaktivitet i vannet. Ukjent om det er fisk! Må undersøkes nærmere. Hyttefelt på sørøstsiden, men vannet ligger omkranset av myrområder, ganske godt beskyttet mot ferdsel.

4e. Hekkefenologi for horndykkere i Hallingdal

Hekkesesongen i 2015 startet svært tidlig, da **3 par** med rugende horndykkere ble observert på Golsfjellet allerede 21. mai (*Tabell 2, Per Furuseth/AO*). Gjennomsnittlig eggleggingstidspunkt (fullagt kull) var **22. mai** og gjennomsnittlig klekketidspunkt var **14. juni**, noe som er tidlig i forhold til årene 2012-2014. Dette tyder at tjernene ble isfrie før 15. mai tiltross for en kald vår! Også hekkingen i Hemsedal startet tidlig (27.5) (se tabell 2). Synkroniteten på eggleggingen var også større enn i perioden 2012-2014.

Tabell 3. Sammenligning av hekkefenologi til horndykker i 2015 med årene 2012-14 med rugetid på 23 dager (gjennomsnittdato av fire-fem par hvert år). Variasjon er oppgitt i dager.

	2015	2014	2013	2012
Egglegging (fullagt kull)	22. mai	30. mai	11. juni	7. juni
Klekking	14. juni	22. juni	4. juli	30. juni
Variasjon	5 dager	30 dager	24 dager	18 dager

4f. Høsttrekk horndykker

Hallingdal: Ingen utenom hekkeområdene. Sist sett på Golsfjellet 29.8 (2 ind.) (*Arild Gauteplass, Hege Kvarstein Gauteplass*).

Nedre Buskerud: Første observasjon 30.8 (1 ind.) Steinsfjorden, Hole (*Steinar Stueflotten*). Videre ble 1-2 ind. sett på flere ulike lokaliteter en rekke ganger frem til 29.11 (*se AO*).

4g. Trusler/tiltak

Ingen nye trusler ble registrert i 2015 i hekkeområdene, men fiskeaktivitet/ferdsel og predasjon fra kråkefugler og mink er mest sannsynlig. Flom kan enkelte år utgjøre en trussel for hekkesuksessen.

5. Diskusjon

Hekkebestand og ungeproduksjon: totalt ble det **funnet 4 hekkende par** i Øvre Hallingdal i 2015. Tre av parene på Golsfjellet fikk frem **7 unger totalt** og en av lokalitetene var nye (G7). Hekkeforsøket i Hemsedal (H1) ble mislykket, men det første som er registrert i kommunen. Dessverre var det ingen hekkinger i Ål kommune dette året. På lokalitet **A3** ankom en fugl om våren (sannsynligvis hannen, *Tab. 2*), men maken dukket ikke opp (*død!*). På den høyereliggende lokaliteten **A2** var det høy vannstand i mai/juni pga. stor snøsmelting som kanskje gjorde vannet mindre attraktivt. Heller ikke hettemåkene hekket i dette tjernet dette året (*se tidligere rapporter*). I perioden 2012-2015 lå hekketjernene i gjennomsnitt **794 moh.** i Øvre Hallingdal og er relativt små tjern med mye sivvegetasjon. Hekkebestanden i Hallingdal totalt synes å være stabil på omkring **4-5 par** de siste årene, men det er sannsynlig at det kan finnes flere uoppdagete hekkelokaliteter.

Vårtrekk-hekkefenologi: Horndykkerne ankom Buskerud litt senere i 2015 enn året før, men hekkeplassene synes likevel å vært tilgjengelig ganske tidlig vurdert ut fra dato på fullagte eggkull. Interessant nok ble det observert mange horndykker i Nedre Buskerud i april og noen i ut i mai. Rekordmange horndykkere ble registrert i Strandafjorden på vårtrekk i en kort periode (**max. 9 ind.**) på en uke. Etter 3.5 var alle forsvunnet, noe som tyder på at høyereliggende tjern da ble isfrie. Variasjonen i eggleggings- og klekketidspunktene var liten i 2015 (stor synkronitet).

Høsttrekk: 1-2 ind. ble registeret på mange ulike lokaliteter i Nedre Buskerud frem til 29.11, men det vanskelig å vurdere totalantallet.

Trusler/tiltak: ingen nye konkrete trusler ble registrert i 2015, men både fiskeaktivitet og predasjon fra kråkefugl og mink kan være potensielle trusler, samt at noen av lokalitetene ligger nær vei/hyttfelt. På lokalitet **A2** hekket det heller ikke hettemåke dette året, noe som kan være negativt for etablering av horndykker dette året! Hettemåkebestanden har gått sterkt

tilbake i Buskerud i de senere årene (se *Stueflotten 2012*) og bare ett hettemåkepar fikk frem unger i 2014 på lokalitet **A2** og arten var fraværende i 2015 (AO).

Videre kartlegging: det vil være gunstig å følge opp kartleggingen av hordykkkerbestanden i Buskerud de nærmeste årene, da arten er blitt **rødlistet (VU-sårbar)** i 2015. Derfor er det ønskelig at horndykkkerbestanden fortsatt blir kartlagt i fylket.

6. Referanser

- **Anonym 2011.** Methology for national horned grebe monitoring. Stensil 5 s.
- **Breiehagen, T. & Furusest, P. 2015.** Horndykker (*Podiceps auritus*) i Buskerud 2014, 12 s. <http://www.nofbuskerud.net/Buskskvetten/Arkiv/2015/Horndykker-i-Buskerud-2015.pdf>
- **Breiehagen, T. & Furusest, P. 2013.** Horndykker (*Podiceps auritus*) i Buskerud 2013, 12 s. <http://www.nofbuskerud.net/Buskskvetten/Arkiv/2013/Horndykker-i-Buskerud-2013.pdf>
- **Breiehagen, T. & Furusest, P. 2012.** Kartlegging av hekkende horndykker (*Podiceps auritus*) i Buskerud 2012 (med sammenligning av data fra 2009-2011), 12 s. <http://www.nofbuskerud.net/Buskskvetten/Arkiv/2012/Horndykker-i-Buskerud-2012.pdf>.
- **Direktoratet for naturforvaltning 2009.** Handlingsplan for horndykker *Podiceps auritus*. Rapport 2009-7.
- **Henriksen S. & Hilmo O. (red.) 2015.** Norsk rødliste for arter 2015. Artsdatabanken, Norge.
- **Kålås, J. A., Viken, Å. & Bakken, T. (red.) 2006.** Norsk Rødliste 2006 - 2006 Norwegian Red List. Artsdatabanken, Norge.
- **Kålås J. A, Viken, Å, Henriksen, S. & Skjelseth, S. (red.) 2010.** Norsk rødliste for arter. Artsdatabanken, Norge.
- **Shimmings, P. & Øien, I.J. 2015.** Bestandsestimater og trender for norske hekkefugler: NOF-rapport: 2015-2.
- **Stueflotten, S. 2003.** Dykkere i Buskerud. Buskskvetten 16. <http://www.nofbuskerud.net/Buskskvetten/Arkiv/2003/Dykkere%20i%20Buskerud.pdf>, 3 s.
- **Stueflotten, S. 2012.** Hettemåka i Buskerud – Årets fugl 2012. Buskskvetten 28. <http://www.nofbuskerud.net/Buskskvetten/Arkiv/2012/Hettemaaka-i-Buskerud.pdf>, 10 s.